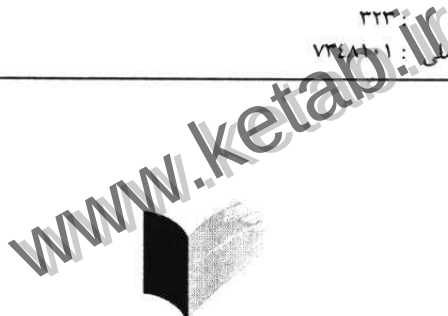

مسئولیت بین‌المللی دولت در قبال نقض فراسرزمینی حقوق بشر

دکتر حوریه حسینی اکبرنژاد
عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس

با دیباچه
دکتر سید قاسم زمانی
استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی

سرشناسه	: حسینی اکبرنژاد، حوریه، ۱۳۶۰-
عنوان و نام پدیدآور	: مسئولیت بین‌المللی دولت در قبال نقض فراسرزمینی حقوق بشر / حوریه حسینی اکبرنژاد؛ دیباچه سیدقاسم زمانی.
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۹-
مشخصات ظاهری	: ۲۱۹ ص.
شابک	: 978-622-224143-8
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۰۹-۲۱۹.
موضوع	: سازمان ملل متحد. مرکز حقوق بشر
موضوع	: United Nations Centre for Human Rights
موضوع	: حقوق بشر Human rights
موضوع	: مسئولیت دولت (حقوق بین‌الملل)
موضوع	: Government liability (International law)
موضوع	: حقوق بین‌الملل International law
موضوع	: جرائم بین‌المللی International crimes
موضوع	: برون‌مرزی Exterritoriality
شناسه افزوده	: زمانی، سیدقاسم، ۱۳۴۶-، مقدمه‌نویس
رده‌بندی کنگره	: JC۵۷۱
رده‌بندی دیوبی	: ۳۲۳۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۳۴۸۸۰۱

انتشارات خرسندی

خیابان نلسون ماندلا (جردن)، ضلع شمال غربی چهارراه جهان کودک، پلاک ۶۶، طبقه اول، واحد ۳

تلفن: ۸۸۶۶۳۷۵۳-۸۸۶۶۳۷۶۲

مرکز بخش و توزیع: خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، خیابان لبافی نژاد، نرسیده به خیابان دانشگاه،

پلاک ۴۷۱، واحد زیرزمین - تلفن: ۵-۶۶۹۷۱۰۳۴ - ۶۶۴۸۴۸۵۸-۶۶۴۹۰۵۸۴

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

مسئولیت بین‌المللی دولت در قبال نقض فراسرزمینی حقوق بشر

دکتر حوریه حسینی اکبرنژاد

با دیباچه دکتر سید قاسم زمانی

چاپ اول: ۱۳۹۹ - شمارگان: ۵۰۰ جلد - قیمت: ۵۶۰۰۰۰ ریال

ISBN: 978-622-224143-8

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۴۱۴۳-۸

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱۷
بخش اول: اعمال فراسرزمینی تعهدات حقوق بشری در عرصه جهانی/۲۳	
فصل نخست: اعمال فراسرزمینی میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی.....	۲۴
مبحث نخست: تبیین صلاحیت فراسرزمینی دولتهای عضو بر طبق میثاق.....	۲۵
گفتار نخست: مفهوم صلاحیت بر مبنای قواعد کلی.....	۲۵
الف) تعامل حقوق بین الملل عمومی و حقوق بین الملل بشر در موضوع «صلاحیت».....	۲۷
ب) مبانی اعمال صلاحیت.....	۲۸
گفتار دوم: تفسیر مفهوم «صلاحیت» بر طبق میثاق و پروتکل اختیاری اول.....	۳۰
الف) معنای عادی و متداول اصطلاحات.....	۳۰
۱- بند اول ماده ۲ میثاق.....	۳۱
۲- ماده ۱ پروتکل اختیاری اول.....	۳۳
ب) کارهای مقدماتی تدوین و تصویب میثاق.....	۳۳
گفتار سوم: تعهدات مثبت دولتها در خارج از قلمرو سرزمینی.....	۳۵
مبحث دوم: تعهدات حقوق بشری دولتها در قبال اقدامات فراسرزمینی نیروهای تحت کنترل.....	۳۸
گفتار اول: اشغال نظامی.....	۳۹
گفتار دوم: عملیات حفظ صلح.....	۴۲
گفتار سوم: دستگیری و بازداشت: قضیه <i>Lopez Burgoz</i>	۴۳
مبحث سوم: مسئولیت در قبال اقدامات دارای آثار فراسرزمینی.....	۴۶
مبحث چهارم: اعمال فراسرزمینی میثاق در قبال اتباع مقیم در خارج.....	۴۹

- گفتار اول: حق تردد آزادانه و صدور گذرنامه بر طبق ماده ۱۲ ۵۰
- الف) قضیه *Lichtenszte* ۵۰
- ب) قضیه *Montero* ۵۱
- گفتار دوم: منع شکنجه و رفتارهای خشن و غیرانسانی بر طبق ماده ۷ ۵۱
- الف) قضیه *E. Quinteros* ۵۲
- ب) قضیه *Miha* ۵۳
- گفتار سوم: تساوی در برابر قانون و منع هر گونه تبعیض بر طبق ماده ۲۶ ۵۴
- مبحث پنجم: تعهدات حقوق بشری دولتها در سرزمین‌های تحت استعمار ۵۴
- مبحث ششم: مسئولیت دولتها در قبال اقدامات فراسرزمینی اشخاص و نهادهای خصوصی ۵۶
- مبحث هفتم: مسئولیت دولتها در قبال اقدامات نهادهای بین‌المللی ۵۷
- مبحث هشتم: بررسی موردی اعمال فراسرزمینی میثاق حقوق مدنی - سیاسی در حیطهٔ مخاصمات مسلحانه و مبارزه با تروریسم ۵۹
- گفتار نخست: اعمال فراسرزمینی تعهدات حقوق بشری در وضعیت مخاصمات مسلحانه ۵۹
- الف) رابطه تکمیلی حقوق بشر و حقوق بشردوستانه در مخاصمات مسلحانه ۶۳
- ب) نقض آشکار حقوق بشر در اقدامات فراسرزمینی معاصر دولتها ۶۸
- ۱- گوانتانامو ۶۹
- ۲- افغانستان ۷۰
- ۲-۱- توافقات بعمل آمده میان دولت افغانستان و نیروهای امریکایی و وضعیت اجرای فراسرزمینی تعهدات حقوق بشری ۷۱
- ۲-۲- فقدان چارچوب قانونی مشخص در خصوص بازداشت افراد در افغانستان ۷۲
- ۳- عراق ۷۴
- ۳-۱- احراز وضعیت اشغال در عراق ۷۴
- ۳-۲- انتساب اقدامات فراسرزمینی نیروهای خارجی در عراق به دولتهای متبوع ۷۷
- ۳-۳- نقض حقوق بنیادین و آزادی‌های اساسی افراد در زندان ابوغریب ۷۸
- گفتار دوم: مبارزه با تروریسم و اعمال فراسرزمینی حقوق بین‌الملل بشر ۸۱
- الف) مبارزه علیه تروریسم و ممنوعیت هر گونه تبعیض ۸۳
- ب) مبارزه علیه تروریسم و حق ممنوعیت شکنجه و رفتارهای خشن، غیرانسانی و تحقیرکننده ۸۵
- ج) حق دادرسی عادلانه در اقدامات ضد تروریستی دولتها ۸۹
- د) جامعه جهانی و اقدامات ضد تروریستی امریکا و دیگر کشورها ۹۱

فصل دوم: اعمال فراسرزمینی میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....	۹۵
مبحث نخست: اعمال فراسرزمینی در چارچوب منطوق میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....	۹۶
گفتار اول: بند دوم ماده ۱ در خصوص حق تأمین معاش.....	۹۶
گفتار دوم: بند اول ماده ۲ در خصوص تعهدات کلی دولتها بر طبق میثاق.....	۹۷
گفتار سوم: ماده ۱۱ در خصوص حق برخورداری از سطح زندگی مناسب و غذای کافی.....	۹۹
مبحث دوم: اعمال فراسرزمینی میثاق در پرتو ملاحظات و تفاسیر کلی کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....	۱۰۱
گفتار اول: تفسیر کلی شماره ۲ در خصوص ارانه مساعدتهای فنی بین المللی.....	۱۰۲
گفتار دوم: تفسیر کلی شماره ۸ در خصوص ضمانت اجراهای اقتصادی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....	۱۰۲
مبحث سوم: مسئولیت دولتها در قبال اقدامات مأموران و نهادهای بین المللی.....	۱۰۳
مبحث چهارم: ماهیت تعهدات فراسرزمینی دولتها بر طبق میثاق.....	۱۰۴
گفتار اول: تعهدات الزام آور در راستای احترام.....	۱۰۴
گفتار دوم: تعهد به حمایت و همکاری در راستای حمایت.....	۱۰۶
گفتار سوم: تعهد به اجرا و همکاری در راستای اجرا.....	۱۰۷
فصل سوم: تعهدات فراسرزمینی دولتها در ارتباط با کنوانسیون منع و مجازات ژنوسید.....	۱۰۹
مبحث نخست: مبنای اعمال فراسرزمینی تعهدات حقوق بشری دولتها در ارتباط با منع و مجازات ژنوسید.....	۱۱۰
گفتار نخست: مشروعیت اعمال صلاحیت فراسرزمینی.....	۱۱۰
گفتار دوم: ملاک «کنترل کلی» یا «کنترل مؤثر».....	۱۱۱
مبحث دوم: تأثیر احراز نوع مخاصمات (داخلی یا بین المللی) بر مسئولیت دولتها در قبال نقض حقوق بین الملل بشر و حقوق بین الملل بشردوستانه.....	۱۱۵
گفتار نخست: مسئولیت دولتها در قبال اقدامات فراسرزمینی گروههای نظامی و شبه نظامی تحت کنترل.....	۱۱۶
گفتار دوم: شرایط انتساب اقدامات فراسرزمینی گروههای نظامی و شبه نظامی غیررسمی به دولت ها.....	۱۱۷
گفتار سوم: دامنه مسئولیت دولتها در قبال نقض تعهدات بین المللی در خصوص منع و مجازات ژنوسید.....	۱۱۹

بخش دوم: اعمال فراسرزمینی تعهدات حقوق بشری در چارچوب منطقه‌ای/۱۲۱

- فصل نخست: اعمال فراسرزمینی کنوانسیون اروپایی حقوق بشر ۱۲۳
- مبحث نخست: قلمرو تحت صلاحیت دولتها بر طبق ماده یک کنوانسیون ۱۲۵
- گفتار نخست: پیشینه مختصری پیرامون تدوین ماده یک ۱۲۵
- گفتار دوم: تبیین مفهوم صلاحیت ۱۲۶
- الف) مفهوم صلاحیت با استناد به حقوق بین‌الملل در رویه دیوان ۱۲۶
- ب) مفهوم صلاحیت در چارچوب نظام حقوق بین‌الملل بشر ۱۲۸
- گفتار سوم: مناسبات متقابل صلاحیت و مسئولیت ۱۲۹
- مبحث دوم: ماهیت و دامنه تعهدات دولتها بر طبق ماده یک ۱۳۱
- گفتار نخست: قلمرو سرزمینی کنوانسیون ۱۳۱
- گفتار دوم: مسئولیت در قبال اقدامات فراسرزمینی مأموران ۱۳۳
- الف) تعریف نماینده یا مأمور یک دولت بر طبق قواعد حقوق بین‌الملل ۱۳۴
- ب) شرایط تحقق مسئولیت دولت ۱۳۵
- ۱- اقدام در راستای ایفاء وظایف رسمی: قضیه *Droz* ۱۳۶
- ۲- اقدام در راستای اعمال صلاحیت دولت ۱۳۷
- ۱-۲- بازداشت: قضیه *Ocalan* ۱۳۸
- ۲-۲- کشتار خودسرانه: قضیه *Issa* ۱۳۹
- ج) دامنه مسئولیت دولت در قبال اقدامات نمایندگان و مأموران رسمی ۱۴۰
- ۱- مسئولیت در قبال اقدامات ناشی از اعمال کنترل مؤثر: قضیه *Loizdiou* ۱۴۱
- ۲- مسئولیت در قبال اقدامات غیرقانونی مأموران ۱۴۲
- گفتار سوم: دامنه تعهدات مثبت دولتها: قضیه *Ilascu* ۱۴۳
- الف) افراد تحت حمایت ۱۴۴
- ب) میزان حمایت ۱۴۴
- مبحث سوم: سیر تحولات اعمال فراسرزمینی کنوانسیون و رویه کمیسیون و دیوان اروپایی ۱۴۵
- گفتار نخست: رویه قضایی ابتدایی در خصوص مسئولیت فراسرزمینی دولتهای عضو ۱۴۵
- الف) قضیه *Ilse Hess* ۱۴۶
- ب) قضایای مربوط به شمال قبرس ۱۴۷
- گفتار دوم: ضابطه «اعمال کنترل مؤثر» در آراء دیوان ۱۴۷
- الف) اعمال کنترل مؤثر بر یک کشور عضو: بازنگری در وضعیت شمال قبرس ۱۴۹

مقدمه

اعمال فراسرزمینی تعهدات حقوق بشری دولتها از موضوعات اساسی و حیاتی در راستای تضمین حمایت از افراد قلمداد می‌شود، که از اوان طرح موضوعات حقوق بشری در عرصه بین‌المللی و در مذاکرات اولیه صورت پذیرفته پیرامون تدوین و تصویب معاهدات حقوق بشری همواره مورد توجه قرار گرفته است.^۱ بر همین مبنا تعهدات حقوق بشری دولتها صرفاً محدود به قلمرو سرزمینی آنها نشده است. توجه به هدف نهایی حقوق بین‌الملل بشر که تضمین حمایت از حقوق بنیادین و آزادی‌های اساسی افراد در برابر دولتها است، اهمیت جنبه فراسرزمینی تعهدات حقوق بشری دولتها را بیش از پیش نمایان می‌سازد. دولتها متعهد هستند که کلیه حقوق و آزادی‌های مندرج در معاهدات حقوق بشری را در خصوص کلیه افراد تحت «صلاحیت» خود تضمین نمایند. خواه دولتهای مذکور در قلمرو سرزمینی خود مبادرت به اعمال صلاحیت نمایند، خواه این سلطه و صلاحیت در خارج از سرزمین آنها صورت بگیرد.^۲

۱. به طور نمونه دبیر کل وقت سازمان ملل متحد در بیانات خود در خصوص تصویب میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی هدف عمده از تصویب ماده (۲) میثاق را این امر دانسته که دولتها نتوانند از ایفاء تعهدات حقوق بشری در قلمرو تحت صلاحیت خود به قطع نظر از اینکه افراد در قلمرو سرزمینی‌شان واقع هستند یا نه، امتناع ورزند. رکذ:

UN. Doc. A/2229.Ch.V (1955), paras. 4-5.

۲. نکته قابل توجه در این خصوص آن است که اساساً تحقق اعمال صلاحیت از جانب دولتها و در نتیجه تحقق مسئولیت آنها اگر چه ممکن است به لحاظ نظری امری نه چندان دشوار بنظر رسد، لیکن در عمل باید گفت که این امر از پیچیدگی‌ها و ابهامات بسیار زیادی برخوردار است، تا آنجا که اظهار نظر قطعی در این رابطه را با مشکل مواجه نموده است و بر همین اساس مطالعه موردی آراء و رویه‌های ناظر بر معاهدات حقوق بشری اعم از جهانی و منطقه‌ای ضروری بنظر می‌رسد. برای مطالعه بیشتر در این خصوص می‌توانید رجوع کنید به:

Fons Coomans and Menno T. Kamminga, *Extraterritorial Application of Human Rights Treaties*, Antwerp, Intersentia, 2004.